

מראה מקומות תמורה דף ב

הקדמה בענין תמורה

רמב"ם סוף הל' תמורה פ"ד הי"ג "אע"פ שכל חוקי התורה גזירות הם...ראוי להתבונן בהם וכל שאתה יכול ליתן בהם טעם תן לו טעם.. וכן אם הקדיש בהמה קדושת הגוף שמא יחזור בו וכיון שאינו יכול לפדותה יחליפנה בפחותה ממנה...לפיכך סתם הכתוב לפניו שלא יחליף וקנסו אם החליף ואמר והיה הוא ותמורתו יהיה קודש."

ספר חינוך פ' בחוקותי שנ"ב "משרשי המצוה שרצה השם ב"ה להטיל מורא בלב בני אדם בכל עניני הקדש... צוה הכתוב לבל נשנה הדברים, אלא מכיון שנתקדשה הבהמה תהיה בקדושתה לעולם ולא נחשוב להפקיעה מקדושתה ולהחליפה בבהמה אחרת, ואם יוציא הדבר מפיו, שתהפך מחשבתו וכל מעשהו ותהיינה שתיהן קודש וכו' "

מבואר דיסוד האיסור תמורה היא זה שרצה להוציא הראשון מקדושתה, ולא מה שהקדיש הבהמת חולין ע"י מעשה תמורה (ע' קהלות יעקב סימן ב' וסימן ד', וחזון יחזקאל תמורה א' א'), ומבואר שזה בגדר קנס של התורה על מה שרצה להוציא ההקדש לחולין.

כפשוטו הקנס היא מה שהשני נתקדש, אבל הראשון מעיקר הדין לא פקע קדושתה, וכיון שהראשון לא יצא לחולין השני לא ה' צריך להתקדש אלא קנס הוא. יש צד מחודש מהשפ"א בדף ה: ד"ה עוד אפשר לפרש, (וע' אחיעזר סוף ס' מ"ד), דאולי הקנס היינו זה שהראשון קדוש, דמעיקר הדין השני נתקדש ע"י שהראשון יצא לחולין והשני נתקדש במקומה, אבל התורה קנס אותו שחזר הקדושה על הראשון.

עוד דנו האחרונים, דלפי הפשטות שהתמורה לא חל (להעביר הקדושה מהראשון להשני), מה הגדר של הקידוש על השני, האם היא נחשב קדושת פה שהוא פעל, או שנעשה ע"י שמים. ויש כמה נ"מ בזה.

עוד יש להקדים, מה ההבדל בין תמורה לחילול, בהמשנה ט. מבואר ד"רע בטוב" היינו שהקרבת הראשון היה בעל מום והמיר אותו בתם, ומבואר שיש בזה כל דיני תמורה, ואף שהיה שייך בכה"ג מעשה חילול (שלא היה בזה איסור והי' מהני להוציא ההקדש לחולין), וע"כ תמורה וחילול הם ב' מעשים שונים. ע' משנה כו: לשון חילול שונה מלשון תמורה. מה באמת ההבדל ע' בס' דבר שאול סימן א' שהאריך בזה והסביר שמעשה חילול היא שעושה קנין ממון לקנות הבהמה מהקדש וע"י זה יוצא קדושתו לחולין, ומעשה תמורה היא חליפין, שנותן בהמה שישתמש עבור המטרה שהי' הראשו מיועד. ע' גמ' כז. ר' אשי אמר... ידו אקודש חול הוי (דהיינו שהיא מעשה חילול), ידו אחול קודש הוה (דהיינו שהיא מעשה תמורה).

גמ' הא גופא קשיא אמרת הכל ממירין לכתחלה...

ע' רש"י חולין ב. ד"ה לא שהאדם רשאי "והא דתנא ברישא...לשון התנאים הוא זה".

תוס' ד"ה הא גופא הקשו מהסוגיא חולין דף ב., והביאו מה שכתב רש"י שם בחולין ב: ד"ה תרתי דיעבד למה לי, וע' מה שהקשו תוס' על רש"י, והביאו פשט של ר"ת לפרש המשנה דהרישא אשמעינן דאפילו במזיד התמורה נתפסת. והסביר רבינו ברוך בדעת ר"ת, דאף שהגמ' לקמן יז. יליף מקרא לרבות שוגג כמזיד לענין תמורה, וכאן אמרינן להיפך דיש חידוש יותר במזיד מבשוגג, התרץ הוא דהתם לענין חלות קדושה וכאן לענין זה שראוי להקרבה.

הר"י בתוס' פי' ע"ד ר"ת דהמשנה אשמעינן דתמורת נשים קריבה דהו"א אהני מיעוטא (הא דכל הפרשה כתיב בלשון זכר) למעט דתמורת נשים אינו קרבה.

מבואר שיש צד שהי' נתקדש התמורה אבל לא הי' ראוי להקרבה. ע' גמ' יז: מנה"מ דת"ר וכו', וע' תוס' שם ד"ה נקיבה שהסבירו דבעינן לימוד דתמורה קריבה, דמקרא ד"והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" לא ידעינן שהתמורה ראוי להקרבה.

חי' הגרי"ז ד"ה בא"ד לכך פר"י הק' על הר"י, מה שייך אהני מיעוטא, הרי בפרשה של תמורה לא כתיב בכלל הא דתמורה קריבה, אלא כתיב במקום אחר, וא"כ איך אפ"ל דהמיעוט של נשים בפשת תמורה בא למעט מהקרבה.

תוס' ד"ה ור"מ הקשו למה הגמ' שואל מאי טעמא דר"מ דיורש ממיר, הרי לר"מ ליכא דרשא למעט יורש מסמיכה ולכן ג"כ ליכא דרשא למעט יורש מתמורה.

מה הלימוד תחילת הקדש סוף הקדש, **תוס' מנחות צג.** סוף ד"ה לפי, הקשו נימא דאין לאשה דין תמורה משום שאין לה סמיכה (ולא נצטרך הא דאמרינן שכל הפרשה כולו בלשון זכר נאמרה), ותירצו דבאמת אין מקור מקרא ללמוד סמיכה ותמורה זה מזה, אלא דלשניהם צריכים דין בעלים על הקרבן, והשאלה לענין שניהם היינו האם כשיורש הקרבן נחשב קרבן שלו, ולכן למידים זה מזה, אבל לענין שאר דינים שאינם תלויים בדין הבעלות של הקרבן א"א ללמוד סמיכה ותמורה זה מזה. כעין זה יש נידון לענין הגמ' ע"ב לגבי עכו"ם, הקשו האחרונים תיפוק ליה דעכו"ם אינו ממיר משום שאינו סומך, ע' ברכת הזבח וצאן קדשים, הרש"ש תי' קושיא זו ע"פ תוס' במנחות הנ"ל.

יש ראייה מתוס' כאן דלא ס"ל כתוס' שם, בסוף ד"ה ור"מ הקשו על מה דמבואר בסוגיין "לר"מ ההוא מיבעי ליה לרבות כל בעלי חוברין לסמיכה", והקשו תוס' למה כאן "קרבנו" בא לרבות ולא למעט, ותי' דלענין שותפין לא הי' צריך קרא למעט, דהמשנה לקמן יג. מבואר דשותפין אין ממירין. וכוונת תוס' דהוי ילפינן סוף מתחילה, וזה ראייה דתוס' כאן לא ס"ל כתוס' במנחות.

תלת קרבנו כתיבי חד קרבנו ולא קרבן עכו"ם...ולא קרבן חבירו...ולא קרבן אביו

תוס' ד"ה קרבנו, הקשו דיש כבר דרשא "בני ישראל" למעט עכו"ם, ותי' הו"א כהנים סומכים בשבילו. וקשה א"כ זה ידעינן כבר מקרבנו ולא קרבן חבירו. ובאמת בהמשך הגמ' יש צד כזה דקרבן עכו"ם וקרבן חבירו מחד קרא נפקא, אבל ההו"א קשה. ותי' לזה **בש"מ אות כ"ג**, שאם הי' רק חד מהם הוי ממעטינן רק סמיכה עבור גוי ולא עבור ישראל חבירו. (וא"כ קשה מה הפשט בהאיבעית אימא בהגמ' דחבירו ועכו"ם מחד קרא נפקא, ע"כ ס"ל לאחר שיש קרא למעט חבירו אין סברא למעט רק עכו"ם ולא ישראל, אבל בההו"א סברנו דיש בזה סברא למעט רק גוי ולא ישראל). אמנם, לשון תוס' "אין בקרבן עכו"ם סמיכה כלל", משמע דקרבן **אינו מצריך** סמיכה בכלל, והיינו דתירצו בתוס' דיש ב' דינים בגוי, שהוא אינו ראוי לסמיכה וגם שקרבנו אין לו דין סמיכה.

וע' בשפ"א מנחות סא: על תוס' ד"ה מצינו דן מה הדין בגוי שהפריש קרבן ואח"כ נתגייר ומביא הקרבן האם הוא סומך עליו.

בענין נשים בתמורה

טעמא דרבי קרא לאשה הא לא רבייה הו"א ...מהו דתימא הנ"מ עונש דשוה בין ביחיד בין בצבור

רש"י ד"ה ומשני ה"ג הביא גי' אחרת "הנ"מ לאו שיש בו מעשה..."

לשון הגמ' "מהו דתימא... אשה נמי כי עבדא לא לקיא", משמע שהנידון כאן לענין המלקות, אבל לכאור' משמע שהנידון כאן לא רק על המלקות אלא על כל הפרשה של תמורה, האם אשה יכולה לעשות חלות תמורה, ע' **רש"י ד"ה את האשה, וד"ה לא לקיא**, דמשמע דיסוד השאלה היא אם חל התמורה, ואם חל ממילא יש מלקות ואם לא חל ממילא אין מלקות. וכן **בש"מ אות ו' בהשמטות** הסביר אף שלשון הגמ' "לא לקיא" מ"מ עיקר הנידון על החלות וכן ברגמ"ה, וכן **תוס' בע"א סוד"ה הא גופא**. אמנם קשה לפ"ז מה קושיית הגמ' מהא דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה, הרי כאן יש סברא אחרת שלא תתחייב מלקות כיון שלא חל התמורה.

כפשוטו הרש"י הנ"ל (ד"ה לא לקיא) דלא כהרמב"ם **ריש הל' תמורה** דס"ל לענין ציבור ושותפים דאף שאין להם חלות תמורה אבל יש להם מלקות. וע' **ביאור הגר"א** שמגיה ברש"י ולפי הגהתו אין ראייה מרש"י דלא כהרמב"ם.

וע"ע **לחם משנה שם** שכתב דע"כ הרמב"ם לא גרס כגירסא שלפנינו בהגמ', שהרי מפורש היא לפי גירסא זו דליכא מלקות של תמורה בקרבן ציבור, אלא ע"כ הרמב"ם גרס כגי' שהביא רש"י.